

מהי תפיסה וכיצד מגבשים אותה?

כוחות אמריקניים במלחמת וייטנאם | במהלך פיתוחה של תורת הלחימה במסגרת הרפורמה הצבאית אחרי מלחמת וייטנאם עסק צבא היכשה של ארה"ב רכות כהגדרת תפיסות ובכתיבתן, והוא ממשיך בכך גם היום

שמואל שמואל
קמ"ב (קצין מטה בכיר) צבאות
המערב בחטיבת תוה"ד

תפיסה היא הבסיס לתורת הלחימה, לפיתוחם של אמצעי הלחימה, להכשרת הלוחמים, לאימונם ולמבנה הכוח. כדי לגבש תפיסה מוצלחת יש להיצמד לכמה עקרונות יסוד המוסברים במאמר

מבוא

שנים, אופן היישום שלו עשוי להשתנות מדי פעם. דוגמה לכך היא הרעיון שלפיו יש לתפוס את היוזמה בקרב ולשמור עליה באמצעות תקיפת דרגי העומק של האויב תוך כדי העסקת כוחותיו בחזית. הרעיון הזה, שעמד בבסיס התפיסות המבצעיות האמריקניות של הקרב העמוק החל מ־1982, קיים בשינויים מסוימים עד היום. לעומת זאת, הדרך ליישום הרעיון הזה משתנה בלא הרף בהתאם לאמצעים, לכוח האדם ולהלך הרוח בכוחות המזוינים של ארה"ב.³ למרות כל השינויים שעשויים לעבור עליה, על התפיסה להישאר ברורה לכול - גם באופן ניסוחה וגם ברעיונות שהיא מבקשת להעביר וליישם.

מי הוגה תפיסה?

האמת היא שכל אחד - במערכת או מחוצה לה - יכול להגות תפיסה. הוגה התפיסה יכול להיות, למשל, מפקד שדה המגלה פגם בתפיסה הקיימת או, לחלופין, גורם תורתי השואף לפתח את התפיסה הקיימת הנראית לו מיושנת ולא מתאימה. פיתוח תפיסה אינו מלאכה שרק בעלי תפקיד או דרגה מסוימים יכולים לעסוק בה.

למרות כל השינויים שעשויים לעבור על התפיסה עליה להישאר ברורה לכול - גם באופן ניסוחה וגם ברעיונות שהיא מבקשת להעביר וליישם

כל פעולה אנושית מושכלת החותרת לעבר מטרה כלשהי צריכה שיהיה רעיון מאחוריה. זה נכון אפילו בנוגע לפעולות היום-יומיות השגרתיות ביותר כמו קניות בסופרמרקט. מאחורי הפעולה הבנאלית הזאת ישנם מטרה (לקנות מצרכים לבית), אמצעי (במכונית? באוטובוס? ברגל?) ודרך (הקצרה והמפוקקת או הארוכה יותר והמפוקקת פחות?).

פעולת לחימה אינה שונה מכך. היא מצריכה קביעת מטרות (כיבוש שטח? השמדת כוחות? פעולת גמול?) וקביעת הדרך והאמצעים. שלושת המרכיבים האלה - מטרה, אמצעים ודרך - הם למעשה התפיסה.

במהלך פיתוחה של תורת הלחימה במסגרת הרפורמה הצבאית אחרי מלחמת וייטנאם עסק צבא היבשה של ארה"ב רבות בהגדרת "תפיסות" ובכתיבתן, והוא ממשיך בכך גם היום.¹ המאמר הזה מסביר מהי תפיסה וכיצד בונים אותה לפי צבא ארה"ב. הוא מתבסס על שלושה מאמרים בנושא שכתבו גנרל דון סטארי, קולונל דיוויד א' פסטאבנד וג'ון פ' שמיט.²

גנרל דון סטארי, מפקד פיקוד האימונים והתורה (Training and Doctrine Command - TRADOC) של צבא היבשה של ארה"ב בשנים 1977-1981, קבע שהתפיסה היא "הכוח המניע" של הצבא ו"התשובה לשאלה מה יש לעשות".

במילים אחרות, לדברי סטארי התפיסה היא שמכווינה את הפעולה הצבאית ומגדירה אותה. מכאן שהתפיסה היא הבסיס לתורת הלחימה, לפיתוחם של אמצעי הלחימה, להכשרת הלוחמים, לאימונם ולמבנה הכוח. כל אלה צריכים להתאים לתפיסה. בהיותה בסיס לכל אלה מאפשרת למעשה התפיסה לתאם בין כל העוסקים בבניין הכוח ובלחימה. לפיכך טמונה בה הבטחה כי כאשר אנשים רבים ממלאים את תפקידיהם באותו הזמן (תפקידים שבחלקם משתלבים זה בזה ותלויים זה בזה), הם עושים זאת באופן לא אקראי ובדרך שנסללה על פי עקרון המטרה האחת והיחידה.

מהדברים האלה אפשר אולי להסיק שהתפיסה היא דבר מה קבוע שאינו משתנה, אך למעשה זהו אינו המצב כלל וכלל. המלחמה מטבעה אינה סטטית. בעוד שעקרונות המלחמה אכן קבועים במשך אלפי שנים, דרכי יישומם משתנים תדיר. לפיכך גם התפיסה אסור שתהיה סטטית, והיא אכן משתנה עם הזמן: בעיות חדשות צצות ומחייבות מענה, משימות חדשות מוטלות על הצבא, הציוד ואמצעי הלחימה משתנים, הטכנולוגיה מתחלפת, ואפילו בחברה, שממנה שואב הצבא כוח אדם, מתחללים שינויים.

חלקים שונים בתפיסה יכולים להשתנות בתדירות שונה. בעוד שהרעיון הכללי העומד בבסיס התפיסה עשוי להישאר קבוע במשך

מכיוון שתפיסה היא רעיון העומד בבסיס העשייה הצבאית, יש לזכור שמלאכת כתיבתה אינה מושלמת ברגע שבו היא נהגתה, ולפני שמיישמים אותה עליה לעבור תהליך ארוך של הערכות ושל בדיקות. עקב כך יהיה מחברה אשר יהיה, תפיסה אינה הופכת להיות רשמית ומחייבת לפני שאישר אותה הגורם התורתי הרלוונטי אשר הוסמך לכך מטעם הרמה הממונה הרלוונטית.

גיבוש התפיסה

לפי צבא היבשה האמריקני, השלב הראשון בגיבוש תפיסה חדשה הוא כתיבת מסמך תפיסה בן עמוד אחד או שניים אשר מספק את הבסיס לניתוח התפיסה, להערכתה ולפיתוחה. הוא כולל בתוכו תיאור קצר של התפיסה שאמור לענות על השאלות הבאות:

- מה יש לעשות ומדוע?
- כיצד יש לעשות זאת?

- היכן יש לעשות זאת?
- מתי יש לעשות זאת?
- מי עושה זאת?
- מה נדרש כדי לעשות זאת?

המסמך הזה צריך להיות כתוב בתמציתיות ובבהירות ולכלול מונחים מוכרים ככל האפשר שמשמעותם מובנת לכול. את המסמך הזה יש להגיש לגורמים הרלוונטיים לצורכי הערכה ודיון. החלק החשוב ביותר בפיתוח תפיסה הוא הדיון האנליטי השיטתי. במהלך הדיון הזה - שצריך להיות פתוח ככל האפשר ולהקיף את כל הגורמים אשר להם תהיה נגיעה לתפיסה או לתוצריה (תורה, ציוד, אימונים, מבנה וכו') - צריכים לעלות דעות, הצעות ורעיונות הנוגעים לתפיסה. מטרת הדיון הזה היא ללבן את התפיסה, לשפרה ולשנותה בהתאם למצב הקיים בשטח ולדעתם של הגורמים המקצועיים. במהלך הדיון על התפיסה ניתן יהיה לשנותה, להפריכה או להעלות תפיסות חדשות לחלוטין. אין בכך שום פסול, שכן תפיסות שלא התקבלו עשויות להוביל לתפיסות מוצלחות אשר יתקבלו בסופו של דבר. מכאן שגם לתפיסות שלא התקבלו עשויה להיות תרומה גדולה.

אך ורק על מה שנעשה בעבר כדי לבסס תפיסות חדשות. עם זאת, ראייה היסטורית יכולה בהחלט לעזור בהעלאת תפיסות חדשות ובבחינתן. באמצעות הפרספקטיבה ההיסטורית אפשר לעמוד על נקודות החוזק והחולשה של תפיסות עבר - תפיסות שהיתרון העיקרי שלהן הוא שהן כבר עמדו למבחן. לדוגמה, צבא שמבקש לפתח תפיסה של נחיתה אופרטיבית מהים ישכיל לעשות אם ילמד מטעויות שנעשו במבצעים אמפיביים קודמים כמו הנחיתה בנורמנדי והנחיתות הגדולות באיי האוקיינוס השקט במלחמת העולם השנייה.

צבא שמבקש להכניס יכולת לחימה בממד חדש ולא מוכר טוב יעשה אם ילמד מחידושים טכנולוגיים שפתחו בפנינו בעבר ממדים אחרים (כמו הממד האווירי) ויימנע מטעויות תפיסיות שסינוורו את עיניהם של קודמינו (כמו התפיסה שלפיה הלחימה בממד החדש תשנה את מעשה המלחמה מהיסוד ותהפוך לחזות הכול).⁴ עם זאת יש לזכור כי כמו שהלקחים ההיסטוריים זמינים לנו, הם זמינים גם לאויב. נוסף על כך אסור לשכוח שהזמן אינו עומד מלכת ושדברים אכן הולכים ומשתנים, כך שהלקח ההיסטורי אינו מרשם אלא מקור השראה. לפיכך צריך ללמוד מההיסטוריה ולא להעתיק ממנה.⁵

הכרת הצבא שמיישם את התפיסה והכרת המציאות שבה הוא פועל

תפיסה היא ייחודית לצבא שמיישם אותה ולמציאות שבה הוא פועל. תפיסה היא תוצר של ניתוח האיום, של המשימה שנותנת הרמה הממונה ושל האמצעים הטכנולוגיים שעומדים לרשות הצבא. כל אלה צריכים להיות משקל-נגד לראייה ההיסטורית ולהבהיר שאין תפיסת-על שנכונה לכל מצב, לכל זמן, לכל מקום ולכל פעולה. אומנם יש לשאוף לכך שהתפיסה תתאים למצבים רבים ככל האפשר, אך תמיד יהיו מצבים יוצאי דופן שיחייבו תפיסות יוצאות דופן. לכן יש להיות מאוד זהירים כאשר מאמצים תפיסות מצבאות אחרים ומתקופות אחרות.

כך, למשל, התפיסה שגיבש נפוליאון והקנתה לו הצלחות רבות נכשלה במלחמת האזרחים האמריקנית. דוגמה נוספת: התפיסה שגיבשו הגרמנים הקנתה להם ניצחון מוחץ על צרפת ב-1940, אך כשלה לחלוטין באותה הזירה בדיוק ארבע שנים מאוחר יותר, ב-1944.

אין בדברים האלה כדי לסתור את הטענה שהועלתה קודם לכן, שלפיה חשוב ללמוד מההיסטוריה. משמעות הדברים האלה היא שאת הלקחים שמפיקים מהדוגמאות ההיסטוריות יש להתאים (אם הדבר בכלל ניתן) לצבא הספציפי שבו מדובר ולמציאות שבה הוא פועל. את מידת ההתאמה של התפיסה לצבא יש לבדוק בכל ההיבטים הרלוונטיים, ובהם מבנה הכוח, ציודו, מתכונת האימונים ואפילו מבנה החברה והתגובה האפשרית שלה לתפיסה החדשה. כך, למשל, חברה שמפגינה אי-סובלנות לאבדות של חיילים בשדה הקרב תגיב בשלילה על תפיסה שהרעיון המרכזי שלה הוא ניהול מלחמת שחיקה נגד האויב.

תפיסות שלא התקבלו עשויות להוביל לתפיסות מוצלחות אשר יתקבלו בסופו של דבר. מכאן שגם לתפיסות שלא התקבלו עשויה להיות תרומה גדולה

העקרונות לכתיבת תפיסה מוצלחת

תפיסה צבאית היא אומנם רעיון תיאורטי, אך אסור שתהיה חסרת קשר למציאות, שכן היא אמורה בסופו של דבר להביא לפעולות מאוד מוחשיות. תפיסות מוצלחות מושתתות על העקרונות הבאים:

הכרה ולימוד של ההיסטוריה - הכללית והצבאית

כמו בכל מעשה אנושי אחר, הכרת ההיסטוריה מאפשרת לנו ללמוד מהטעויות ומההצלחות של אלה שקדמו לנו, מקנה לנו פרספקטיבה נכונה בכל הנוגע ל"שיגעונות חולפים" ולטענות שווא על פריצות דרך ומספקת לנו עושר אינטלקטואלי שעליו אפשר לבסס תפיסה רחבה. הרי בסופו של דבר תפיסה צבאית - כמו רוב הרעיונות - נסמכת על תפיסות קודמות, מוצלחות יותר ומוצלחות פחות, על כישלונותיהן ועל הצלחותיהן.

על התפיסה להתאים לעקרונות הקבועים של המלחמה כפי שהתגבשו במשך אלפי שנות לחימה. יש לזכור שבני אדם קוטלים אלה את אלה מאז ראשית קיומו של המין האנושי, ושמעטים הרעיונות בתחום הזה שלא נוסו בעבר. במשך הדורות השתנתה בתחום הזה רק הטכנולוגיה של ההרג.

אין פירושו של דבר שצריך להשתעבד לראייה ההיסטורית ולהסתמך

צבא צפון־וייטנאם נכנס לסייגון ומביא לקץ הרפובליקה של דרום־וייטנאם, 30 באפריל 1975 | אם תפיסה מסוימת מביאה הישגים לצבא מסוים, אין זאת אומרת שהיא תביא בהכרח הישגים אם תיושם בצבא שונה, בחברה שונה, אל מול איום שונה

תפיסה חדשה מכוונת לעתיד, אך משמשת לבניין הכוח

בהווה

פיתוח תפיסה מצריך זמן עד שהיא מגיעה לבשלות מספקת, ולכן יש לשאוף לכך שהיא תענה לא רק על צורכי ההווה אלא גם על צורכי העתיד הקרוב. לשם כך יש צורך לצפות את האיומים שיעמדו מול הצבא, את המשימות שיוטלו עליו ואת האמצעים שיעמדו לרשותו. יש להקפיד שהתפיסה לא תסתמך על קיומה של טכנולוגיה מסוימת או על מצב ייחודי לשם יישומה. למשל, אם מגבשים תפיסה לסיוע אווירי שבנויה על מערכת נשק מסוימת שמצויה בפיתוח או שאמורה להירכש, נוטלים סיכון גדול: אפשר שאותה מערכת נשק לא תפותח בסופו של דבר בשל קשיים טכניים או תקציביים, ואפשר שהיא גם לא תירכש בגלל שיקולים שונים. על התפיסה להכתיב רכש או פיתוח של אמצעים ולא להיפך.

במילים אחרות: כשמפתחים תפיסה צריך להיות עם עין אחת צופייה לעתיד, אך התפיסה חייבת קודם כול להיות רלוונטית להווה, ותמיד צריך להביא בחשבון שאי־אפשר לחזות את העתיד באופן מושלם. כל תפיסה סופה להתחלף, אך תפיסה מוצלחת יכולה להיות הבסיס שעליו מפתחים את התפיסה העתידית. החוכמה היא לזהות מתי התפיסה הנוכחית חדלה להיות רלוונטית עד כדי כך שכבר לא ניתן להתאימה למציאות שהשתנתה, ויש צורך בתפיסה חדשה.

התפיסה צריכה להיות ברורה וקצרה

כל מפקד וכל חייל צריכים להבין את התפיסה, שכן מהתפיסה נגזרים התורה, האימונים והביצוע. אם התפיסה תהיה מנוסחת בצורה כה מסובכת עד שאי־אפשר יהיה להבין מה בדיוק משתמע ממנה, עדיף שלא תהיה קיימת כלל. הסיבה: תפיסה שכתובה באופן עמום עלולה להיות נתונה לפרשנויות שונות ולעיתים אף סותרות,

במילים אחרות: כשם שהלימוד מההיסטוריה הוא חיובי, כך גם חיובי ללמוד מצבאות זרים, אבל אסור להיווצר מצב שבו כל מסמך תפיסות שמגיע ממדינה זו או אחרת הופך ל"כזה ראה וקדש". אם תפיסה מסוימת מביאה הישגים לצבא מסוים, אין זאת אומרת שהיא תביא בהכרח הישגים אם תיושם בצבא שונה, בחברה שונה, אל מול איום שונה.

על התפיסה החדשה לטפל בבעיות שהתגלו בתפיסה הקיימת

אם התפיסה החדשה נובעת מצרכים חדשים, יש לבחון כיצד היא עונה עליהם. הצרכים החדשים יכולים להיות - בין היתר - סוג חדש של משימות (לדוגמה, החלטה של הדרג המדיני לשלוח יחידות של הצבא למשימות של שמירת שלום), אימוץ של טכנולוגיות חדשות או גילוי בעיה קריטית בתפיסה הקיימת.

יש לזכור כי בשעה שאנו מפתחים תפיסות חדשות, גם האויב מפתח תפיסות חדשות משלו. לכן הצורך בתפיסה חדשה יכול לעלות פשוט מכיוון שהאויב כבר למד כיצד להתמודד עם התפיסה הישנה שלנו. במיוחד לאחר השגת ניצחון צבאי יש לצפות שהאויב יגבש לעצמו תפיסה חדשה שתאפשר לו להתמודד עם עליונותנו ועם הסיבות לתבוסתו. לכן דווקא לאחר השגת ניצחון צבאי אסור לשקוט על השמרים, ויש להתחיל לחשוב על גיבושה של תפיסה חדשה שתוכל להתמודד בהצלחה עם התפיסה החדשה של האויב. כך, למשל, לאחר מלחמת ששת הימים אימצו צבאות מצרים וסוריה תפיסה חדשה שתאפשר להם להתמודד עם העליונות של ישראל באוויר וביבשה, ואילו צה"ל נשאר נאמן לתפיסה שהנחילה לו את הניצחון הגדול במלחמת ששת הימים. את המחיר על כך שילמה ישראל במלחמת יום הכיפורים.

שיגרמו לכך שאי־אפשר יהיה לשלב ביניהם. בין כל התפיסות צריך להתקיים קשר מוגדר וברור. מהסיבה הזאת חשוב מאוד שפיתוח של תפיסה, הדין בה ואישורה ייעשו ברשויות מרכזיות ומוסמכות.

כיצד מאשרים תפיסה

אי־אפשר לאשר תפיסה רק על סמך דיונים. דיונים תיאורטיים יכולים לשפר את התפיסה המוצעת - אך רק עד גבול מסוים. מעבר לגבול הזה יש צורך בניסויים בשטח: בתרגילים ובאימונים בשיתוף עם בתי הספר החיליים ועם גורמים רלוונטיים אחרים. רק בעקבות תרגילים כאלה - לאחר שהוסקו מהם המסקנות המתאימות - יכול הגורם המוסמך לאשר את התפיסה.

בעקבות אישור התפיסה ניתן להפיצה וליישמה במקומות המתאימים. לאחר אישור התפיסה יש להתאים אליה את התורה, את הציוד, את האימונים, את ההכשרות ואת ארגון הכוחות. ההתאמה הזאת חיונית ליישום יעיל של התפיסה.

נוסף על כך יש לזכור שגם התפיסה המוצלחת ביותר תישל אם לא יהיו די משאבים להטמיעה וליישמה ברחבי הצבא.

כמו בכל נושא אחר, קרוב לוודאי שבסופו של דבר לא תהיה הסכמה מלאה בקרב כולם בנוגע לתפיסה החדשה, אך גם אין צורך בכך. עם זאת חשוב שבמהלך פיתוחה וכן לאחר אישורה יישמעו כל הדעות בנוגע אליה, ואסור שהיא תתקבל ותאושר רק מכיוון שהציע אותה בעל הדרגה הבכירה ביותר.

כמו כן חשוב להבין שתפיסה, כמו כל רעיון, היא אידיאל. צריך לשאוף ליישמה בשטח בצורה המתקרבת ככל האפשר לכתוב, אך ככל הנראה תמיד יהיו הבדלים בין היישום בפועל לבין מה שכתוב על הנייר. לכן רצוי שהתפיסה תכלול את האפשרות להעניק למפקדים בשטח חופש פעולה מסוים - מה שיגביר את הגמישות הכה חיונית במלחמה.

יותר מדי תפיסות לעומת פחות מדי תפיסות

צבא ארה"ב פועל באופן מסודר על פי תפיסות, ויש בו תפיסות רבות. כדי לעשות סדר בין כל התפיסות הרבות הגדיר ג'ון פ' שמיט ארבעה סוגי תפיסות:

- "תפיסות מוסדיות" (Institutional Concepts) העוסקות במאפיינים ובפעולות של מוסדות ושל ארגונים צבאיים.
- "תפיסות הפעלה" או "תפיסות מבצעיות" (Operating/Operational Concepts) העוסקות ביישום האמנות הצבאית. התפיסות האלה יכולות להתייחס לאחת או יותר מרמות המלחמה (טקטית, מערכתית ואסטרטגית).
- "תפיסות תפקודיות" (Functional Concepts) העוסקות בתיאור התפקודים הספציפיים בתוך ההקשר המבצעי הרחב.
- "תפיסות מאפשרות" (Enabling Concepts) אשר עוסקות בדרך שבה מבוצעות משימות ספציפיות בתוך תחום תפקודי רחב יותר כדי לאפשר את ביצועו.

העושר הזה של תפיסות גורם לבלבול ולכתיבתם של מסמכים רבים שמחבריהם טוענים - לעיתים שלא בצדק - כי הם תפיסות. בשל כך

כך ששני מפקדים עלולים לעשות דברים מנוגדים מתוך שכונו שהם פועלים על פי אותה התפיסה. כולם צריכים לדעת בדיוק מהי התפיסה, והדרך הטובה ביותר לעשות זאת היא באמצעות כתיבה בהירה.

יתר על כן, את התפיסה יש לתרגם לכל רמה בנפרד. נניח שאיבחנו תפיסה לניהול מגננה מערכתית. ברור שהצגת התפיסה ברמת הגייס תהיה שונה מאשר הצגתה ברמת החטיבה והגדוד. ככל שיורדים מהרמה המערכתית לרמה הטקטית, כך צריכה התפיסה להיות פחות כללית ויותר מפורטת. כשמגיעים לנושאים טכנו־טקטיים, כמו הפעלתה של כיתת חי"ר, הפירוט צריך להיות נרחב, אך עם זאת ברור ותמציתי ככל האפשר. יש אפוא צורך באיזון עדין בין כתיבה נרחבת אך תמציתית. בסופו של דבר יש לזכור שתפיסה היא לא רק "רשימת מכולת" של פעילויות, של נהלים ושל ציוד. בבסיס כל תפיסה חייב לעמוד רעיון ברור שמתחבר לכל חלקי התפיסה (דהיינו לתרגומה לרמות השונות) ושאפשר לפעול לפיו.

רצוי שהתפיסה תכלול את האפשרות להעניק למפקדים בשטח חופש פעולה מסוים - מה שיגביר את הגמישות הכה חיונית במלחמה

יש גם לזכור שתפיסה אינה תורה. תפיסה מתארת את הרעיון בקצרה ובאופן כללי, בעוד שתורה מתרגמת את התפיסה ומתארת בפירוט רב יותר את הרעיון הכללי מחד ואת אופן הביצוע מאידך. לפיכך על התפיסה להיות קצרה - מאפיין שנוסף על כל יתרונותיו הברורים גם יגדיל את מספר האנשים שאכן יקראו אותה.

כל תפיסה צריכה לעלות בקנה אחד עם התפיסות האחרות

צבא

כאמור, כל רמה זוכה לתרגום משלה של התפיסה. לכן חשוב מאוד שיהיה מתאם מלא בין התרגומים השונים: כל תפיסה צריכה להתאים לתפיסה הנמצאת מעליה ולתפיסה הנמצאת מתחתיה. כמו כן תפיסה שמיועדת לרמה גבוהה צריכה לספק בסיס והכוונה לתפיסות ברמות הנמוכות יותר. כך, למשל, תפיסת ההפעלה של אוגדה משוריינת חייבת - מצד אחד - להתאים לתפיסת ההפעלה של צה"ל ולהתבסס עליה, ומצד אחר היא צריכה להיות הבסיס לתפיסת ההפעלה של חטיבת שריון.

יתר על כן, אסור שיהיה מצב שבו לחיל האוויר יש תפיסת הפעלה שאינה תואמת את תפיסת ההפעלה של כוחות היבשה, ולשניהם חייבת להיות תפיסת הפעלה שקשורה לתפיסת ההפעלה הכללית של הצבא. התפיסה צריכה להתאים גם לתפיסות "שכנות" - תפיסות הנמצאות באותה הרמה. כך, למשל, תפיסת ההפעלה של חטיבת רגלים צריכה להתאים לתפיסת ההפעלה של חטיבת שריון, ואסור ששני הגורמים האלה יופעלו על פי תפיסות נוגדות

צה"ל ב"עופרת יצוקה" | יחסית לצבא ארה"ב, צה"ל צריך לפעול במגוון מוגבל יותר של זירות, של תוואים גיאוגרפיים ושל משימות, ולכן הוא יכול להסתפק במספר מוגבל יחסית של תפיסות

שעומדים מול הצבא ושל האמצעים שעומדים לרשותו. כמו כן חשוב שהתפיסה תיכתב בשיתוף כל הגורמים הרלוונטיים ולאחר שמייעת מגוון רחב ככל האפשר של דעות. לפיכך צבא שרוצה ליהנות מהיתרונות הגלומים בתפיסות יעילות צריך לספק לקציניו ולחייליו את הכלים המתאימים כדי לפתחן וכדי לעשות בהן שימוש מושכל ונכון.

לא ממומש למעשה הרעיון שלפיו כל תפיסה חייבת להיות ברורה, קצרה ואחידה כדי להעביר מסר ברור.

בצה"ל המצב הוא הפוך. למרות שיפור מה בנושא בשנים האחרונות יש כיום בצה"ל מעט מדי תפיסות - בכל הרמות. אצלנו נקודת המוצא, לכאורה, פשוטה יותר. יחסית לצבא ארה"ב, צה"ל צריך לפעול במגוון מוגבל יותר של זירות, של תוואים גיאוגרפיים ושל משימות. כך, למשל, אין "סכנה" שצה"ל יישלח למשימות יישוב ושמירת שלום בג'ונגלים או להבקעה עמוקה בערבות אסיה. לכן צה"ל נמצא במצב התחלתי טוב מאוד לצורך פיתוח מערכת של תפיסות.

אפשר להסתפק במספר מוגבל יחסית של תפיסות למספר מוגבל יחסית של משימות אשר יש סיכוי שיטלו על צה"ל. יש צורך לפתח תפיסה מטכ"לית רב-זרועית ולאחר מכן יש לפתח תפיסות כפופות של הזרועות ושל החילות השונים. על סמך התפיסות האלה יש לבסס את כל מגוון התורות הצה"ליות, את רכש הציוד, את האימונים וכו'.

התפיסות האלה יהיו מחייבות, וגורם מוסמך יאשר אותן. יש להקפיד על "גבולות גזרה" ועל "כללי משחק" ברורים של כל גורם וגורם בתהליך הכתיבה והאישור של התפיסות. אסור שיהיה מצב שבו כל חיל וכל זרוע יפעלו על דעת עצמם בקביעת תפיסות בנושאים שלעיתים כלל אינם בסמכותם. כמו כן אסור שיקרה מצב שבו תפיסות יקבעו שגורם בעל עניין כלשהו יישאר מחוץ לתמונה.

סיכום

יש לזכור שתפיסה היא כלי חיוני להגדרת המטרות, הדרך והאמצעים במסגרת הפעילות הצבאית. חשוב לשמור על פתיחות מחשבתית ולפתח תפיסות חדשות על סמך ההיסטוריה, המצב הקיים ויכולות האויב. מדובר בכלי רב ערך רק אם נדע להשתמש בו ולתכנן אותו כראוי. לשם פיתוח הכלי הזה והשימוש בו חיוני בסיס אינטלקטואלי איתן שיכלול ידע היסטורי, כושר ניתוח של האימונים ושל המטרות

הערות

1. מידע מפורט על הרפורמה הצבאית שהנהיג צבא ארה"ב לאחר מלחמת וייטנאם אפשר למצוא, בין היתר, בשני מאמרים שכתב שאול ברונפלד: "מעטים מול רבים - השפעות לקחי מלחמת יום הכיפורים על צבא ארה"ב", **מערכות** 404-403, דצמבר 2005, עמ' 75-87 ו"רפורמה בעקבות כישלונות צבאיים", **מערכות** 412, מאי 2007, עמ' 22-31
2. Colonel David A. Fastabend, "That Elusive Operational Concept", **Army**, June 2001, www.ausa.org/www/armymag.nsf; General Donn A. Starry, "Commander's Notes", in: John L. Romju, **From Active Defense to AirLand Battle: The Development of Army Doctrine 1973-1982**, United States Army Training and Doctrine Command, Monroe, Virginia, 1984; John F. Schmitt, "A Practical Guide for Development and Writing Military Concepts", **DART - Defense Adaptive Read Team Working Papers**, Vol. 02-4, Dec. 2002, www.au.af.mil/au/awc/awcgate/dod/dart_guide.pdf
3. המאמרים האלה תורגמו לעברית: אמ"ץ-תוה"ד, **תצפית 40: תפיסות בצבא ארה"ב**, 22.05.2009
4. דיון נרחב על רעיון הקרב העמוק ראו במאמרו של גנרל דון א' סטארי, "הרחבת שדה הקרב - אמצעי להגדלת סיכויי הניצחון", **מערכות** 286, פברואר 1983, עמ' 65-75. תרגום מחודש של המאמר הזה מובא בחוברת **תצפית** שמוזכרת לעיל.
5. בעניין הזה ראו את פרסומו של רמ"ח היסטוריה: "טכנולוגיה ואסטרטגיה", **זרקור היסטורי** 34, מרס 2011
6. על הלימוד מההיסטוריה הצבאית ראו: Michael Howard, "The Use and Abuse of Military History", **RUSI Journal**, February 1993, pp. 26-30; Williamson Murray, Richard Hart Sinnreich (eds.), **The Past as Prologue - The Importance of History to the Military Profession**, Cambridge University Press, 2006